

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Tereza Vosejpková

**Švédský vzdělávací systém
a vzdělávání imigrantů**

Bakalářská práce

Praha 2016

Autor práce: **Tereza Vosejpková**

Vedoucí práce: **prof. PhDr. Petr Svobodný, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2016

Bibliografický záznam

VOSEJPKOVÁ, Tereza. *Švédský vzdělávací systém a vzdělávání imigrantů*. Praha, 2016. 36 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí bakalářské práce prof. PhDr. Petr Svobodný, Ph.D.

Abstrakt

Švédsko je již tradičně vnímáno jako stát s otevřenou imigrační politikou, proto se stává častým cílem neevropských imigrantů. Kvůli tomu musí čelit vysokému podílu přistěhovalců na celkovém složení obyvatelstva a pokusit se o co nejhomogennější společnost, čemuž může výrazně pomoci povinné základní vzdělávání. Práce má prostřednictvím analýzy vzdělávacího systému a jeho dokumentů, společně s pohledem na současnou situaci v reálu, pomoci pochopit nejen základní myšlenky v oblasti vzdělávání imigrantů, ale také důsledky, které s sebou odlišná edukace žáků bez znalosti švédštiny přináší, a posoudit, zda jsou všechny prvky jejich vzdělávání opravdu pouze integrační či nikoli.

Abstract

Due to open immigration policy Sweden is often target destination of non-European immigrants. Because of that Sweden has to force high share number of immigrants in composition of inhabitants and try to make as homogeneous population as possible, which can be noticeably supported by compulsory education. By way of analysis of education system and its documents as well as insight into contemporary situation, this study should help to understand not only the basic ideas of immigrant education, but also consequences, which are brought by dissimilar education of pupils without knowledge of Swedish language, and consider whether all components of that education are of integration or not.

Klíčová slova

imigranti, Švédsko, vzdělávací systém, povinná školní docházka, integrace

Keywords

immigrants, Sweden, education system, compulsory education, integration

Rozsah práce: 55 454 znaků

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci zpracovala samostatně a všechny zdroje jsem uvedla v závěrečném seznamu použité literatury. Tato práce nebyla využita k získání jiného titulu a jejím odevzdáním souhlasím se zpřístupněním pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 13. května 2016

Tereza Vosejpková

Poděkování

Ráda bych poděkovala prof. PhDr. Petrovi Svobodnému, Ph.D. za odborné vedení práce, vedoucímu bakalářského semináře PhDr. Davidu Emlerovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, zástupci ředitele pro otázky týkající se nově příchozích v Centralskolan v Norbergu Kjellu Anderssonovi a dalším pedagogům, především Peru Findahlovi, za ochotu a trpělivost a v neposlední řadě také Denise Hasl za překlady švédských textů.

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Tereza Vosejpková

E-mail:

teri.vosejpkova@gmail.com

Studijní obor:

Mezinárodní teritoriální studia

Semestr a školní rok zahájení práce:

zimní semestr 2015/2016

Semestr a školní rok ukončení práce:

letní semestr 2015/2016

Vedoucí bakalářského semináře:

PhDr. David Emler, Ph.D.

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Petr Svobodný, Ph.D.

Název práce:

Švédský vzdělávací systém a vzdělávání imigrantů

Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):

Švédské království je tradičně vnímáno jako stát s otevřenou imigrační politikou a s rovnostářským systémem. Navíc má z evropských států nejvyšší podíl přistěhovalců v poměru k původním obyvatelům. Proto jsem zvolila vzdělávání jako jednu z oblastí, ve kterých může švédský stát ovlivňovat integrovanost imigrantů do švédské společnosti se zaměřením na rozdíly ve vzdělávání mezi Švédy a přistěhovalci a integrační prvky v procesu edukace. Současně se věnuji důsledkům, které z velkého počtu imigrantů a jejich vzdělávání plynou, především pro školy a obce. Kvůli decentralizaci švédského školství jsou možnosti vzdělávání a výchovy žáků bohaté a každá škola má širokou škálu možností, proto v závěru práce připojuji konkrétní příklad jedné švédské školy, jejíž podíl vzdělávaných imigrantů a Švédů patří k nejvyšším ve Švédsku a tudíž i důsledky jsou markantní.

Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):

Od projektu do závěrečných tezí došlo k výraznému zúžení tématu, kdy namísto analýzy imigrační politiky a důvodu velkého přílivu přistěhovalců se soustředím pouze na vzdělávací politiku a edukaci imigrantů. Švédský vzdělávací systém neporovnávám se systémy jiných států, ale věnuji se odlišnostem mezi vzděláváním rodilých Švédů a přistěhovalců. Zároveň se zabývám především současným stavem a dřívější situací zmiňuji pouze pro doplnění kontextu. V poslední kapitole se také vracím k původnímu plánu sociologického výzkumu, který jsem dříve opustila, a zpracovávám výsledky vlastní pozorování a rozhovory s vedením školy v Norbergu a zainteresovanými pedagogy.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

V první kapitole je představen švédský vzdělávací systém, jeho historie, hlavní principy, nejdůležitější instituce a dokumenty a jsou popsány jednotlivé úrovně vzdělávání se zaměřením na povinné základní vzdělání, kterému se věnuji v následujících kapitolách.

Druhá kapitola začíná stručným úvodem do vzdělávání oficiálních švédských menšin, ze kterého vychází edukace imigrantů. Následuje výuka mateřštiny a švédštiny jako druhého jazyka společně s představením výuky náboženství. Ve druhé části kapitoly se zabývám vlivy tohoto způsobu vzdělávání na žáky švédského i zahraničního původu a důsledky, které z něj plynou pro školy a obce.

Třetí kapitola je věnována představení konkrétního modelu vzdělávání imigrantů, a to na základní škole ve městě Norberg. Tato obec byla vybrána z důvodu téměř nejvyššího počtu imigrantů v posledních letech v celošvédském měřítku, což se výrazně odráží také na způsobu fungování místní základní školy.

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

Ježková, Věra, Dominik Dvořák, David Greger a Holger Daun. *Školní vzdělávání ve Švédsku*. Praha: Karolinum, 2011.

Školský zákon. *Skollag*. Číslo SFS 2010:800, z roku 2010, poslední změna zákonem 2016:151. ověřeno 16. dubna 2016. http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800.

Skolverket. *Läroplan för grundskolan, föscoleklassen och fritidshemmet 2011: Reviderad 2015*. Stockholm: Skolverket, 2015.

Matti, Tomas, ed. *Northern Lights on PISA 2006: Differences and Similarities in the Nordic Countries*. Kodaň: Nordic Council of Ministers, 2009.

Government Offices of Sweden. „Ministry of Education and Research.“ Ověřeno 19. března 2016. <http://www.government.se/government-of-sweden/ministry-of-education-and-research/>.

Bibliotek Uppsala. „Sveriges officiella minoritetsspråk.“ Ověřeno 1. května 2016. <https://www.bibliotekuppsala.se/104006/sv/articles/sveriges-officiella-minoritetssprak>.

Webové stránky s více použitými odkazy:

Skolverket. <http://www.skolverket.se/>.

Statistiska centralbyrån. <http://www.scb.se/>.

Sweden. <https://sweden.se/>.

PISA. <https://www.oecd.org/pisa/>.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

Úvod.....	10
1 Švédský vzdělávací systém	13
1.1 Historie vzdělávání ve Švédsku.....	13
1.2 Základní charakteristika	15
1.3 Úrovně vzdělávání a typy škol	16
2 Vzdělávání imigrantů	20
2.1 Základní principy vzdělávání imigrantů a výuka jazyků.....	21
2.2 Důsledky imigrační vlny ve švédském vzdělávání.....	23
3 Základní škola ve městě Norberg.....	26
Závěr.....	32
Summary	34
Seznam použité literatury	35

Úvod

Švédské království se od poloviny minulého století stává stále častěji cílem imigrantů. Během druhé světové války do Švédska přicházeli především Židé a oběti z koncentračních táborů, následovali přistěhovalci z Evropy, kteří přicházeli za prací. Jednu z hlavních skupin tvořili Finové, kteří přicházeli zejména v 80. letech, druhou obyvatelé bývalé Jugoslávie, kteří ve Švédsku nacházeli útočiště v 90. letech, kdy na území Jugoslávie zuřila válka. Po přelomu století do skandinávské země začali směřovat především neevropské přistěhovalci, z nichž v posledních dvou letech „vyčnívají“ Syřané.

Kvůli otevřené imigrační politice přišlo do Švédska jen v roce 2015 téměř 134 tisíc osob, což je pro Švédsko s necelými 10 miliony obyvatel nárůst výrazně přesahující 1 %.¹ Důležitý je také fakt, že přes 81 tisíc imigrantů jsou žadatelé o azyl, z nichž je přes 90 % neevropského původu a pochází zejména z již zmiňované Sýrie, Eritree, Somálska, Afghánistánu a Iráku.² Tito lidé mají zcela odlišnou kulturu, jazyk i mentalitu a několik desítek procent z nich je nevzdělaných. Právě to je důvodem, proč jsem pro svůj výzkum zvolila Švédsko jako stát, který se s počtem 17 % přistěhovalců první generace řadí již několik let na první příčku v Evropě.³

Ačkoli ke švédským přistěhovalcům i švédskému školství publikace existují, problematice vzdělávání imigrantů se věnují spíše okrajově. Proto jsem si vybrala právě vzdělávání jako oblast, kterou se budu zabývat, jelikož věřím, že povinná školní docházka je pro formování společnosti zásadním faktorem, a navíc právě ji mohou představitelé státu ovlivnit nejvíce ze všech úrovní školství. Kvůli povinnosti navštěvovat školu tato oblast postihuje většinu nově příchozích, jelikož podstatná část přistěhovalců přichází v adolescentním věku a někteří jsou ještě mladší.

Cílem, ke kterému se pokusím dojít, bude odpověď na otázku, zda je vzdělávací proces stejný pro všechny, nebo zda existují rozdíly mezi edukací rodilých Švédů a nově příchozích. Zároveň bych ráda zjistila, zda jsou všechny prvky vzdělávání přistěhovalců integrační, nebo zda mohou působit i dezintegračně. Dle mého názoru by odlišnosti ve výuce imigrantů a Švédů být neměly, případně budou minimální, jelikož se Švédské království prezentuje jako rovnostářský stát téměř ve všech oblastech života a tedy i ve vzdělávání. Ohledně začleňování

---

¹ „Population and Population Changes 1749–2015,“ ověřeno 7. května 2016, http://www.scb.se/en/_Finding-statistics/Statistics-by-subject-area/Population/Population-composition/Population-statistics/Aktuell-Pong/25795/Yearly-statistics--The-whole-country/26046/.

² „Asylum seekers in 2014 and 2013, by citizenship and sex,“ ověřeno 7. května 2016, http://www.scb.se/en/_Finding-statistics/Statistics-by-subject-area/Population/Population-composition/Population-statistics/Aktuell-Pong/25795/Yearly-statistics--The-whole-country/82972/.

³ Švýcarsko a Lucembursko mají sice také vysoké podíl imigrantů vůči počtu obyvatel, nicméně v obou státech je drtivá většina těchto přistěhovalců evropského původu a většinou přicházejí z okolních států.

předpokládám, že v oblasti vzdělávání bude snaha o integraci zahraničních žáků maximální, protože povinná základní školní docházka je pro stát ideálním prostředkem pro formování budoucí švédské společnosti.

Práce je rozdělena na tři kapitoly. Nejprve prezentuji švédský vzdělávací systém, aby čtenář mohl pochopit jeho základní principy a případné odlišnosti od českého typu. Krátce se zde věnuji historii a současnému stavu, představuji nejdůležitější instituce a dokumenty, se kterými budu pracovat v dalších kapitolách. V poslední podkapitole uvádím přehled různých typů škol s rozdělením na jednotlivé stupně, přičemž kladu důraz na povinné primární vzdělávání. Druhá kapitola začíná krátkým úvodem do vzdělávání etnických a jazykových menšin ve Švédsku, jelikož vzdělávání imigrantů má stejné základy a odvíjí se od něj. Poté se věnuji nejdůležitějším prvkům a odlišnostem ve vzdělávání rodilých Švédů a přistěhovalců se zaměřením na jazykovou výuku, přičemž následují vlivy, které edukace imigrantů klade nejen na Švédsko obecně, ale zejména na samotné školy a obce. Kvůli decentralizaci školství mají obce a školy ve Švédsku mnohem větší pravomoci a „svobodnou ruku“ při vzdělávání žáků, což způsobuje velké odlišnosti právě i ve způsobu edukace přistěhovalců. Proto ve třetí kapitole představuji jeden konkrétní model vzdělávání, základní školu ve městě Norberg, který zachycuje stav na počátku roku 2016. Zde se věnuji jednotlivým předmětům, které imigranti navštěvují, a důsledkům, které s sebou tento způsob výuky přináší pro tuto školu a obec.

V prvních dvou částech práce vycházím především z primárních a sekundárních zdrojů, které analyzuji a dávám do souvislostí, například jak daný zákon ovlivňuje situaci ve školách nebo jak školy plní jednotlivé zákony, což opět poukazuje na decentralizaci systému a možnost volby. Třetí kapitola je kromě úvodních odstavců psána zpracováním poznatků, které jsem učinila během zúčastněného pozorování přímo na základní škole v Norbergu, a z rozhovorů s vedením školy a pedagogy, kteří se ve výuce imigrantů angažují.

Nejvýznamnějším sekundárním zdrojem pro tuto práci je kniha přední české odbornice na výchovu a vzdělávání PaedDr. Věry Ježkové, Ph.D. *Školní vzdělávání ve Švédsku*, kterou napsala společně dalšími českými a švédskými výzkumníky v rámci projektu Centra základního výzkumu školního vzdělávání, jehož výsledky mají pomoci při zkvalitňování českého školství. Díky českým autorům kniha nabízí „objektivní pohled zvenku“, jelikož autoři tento vzdělávací proces neabsolvovali. Nevýhodou ovšem je, že kniha popisuje stav v roce 2010, což je ještě před novým školským zákonem a mnohými reformami. Stěžejními prameny pro mou práci jsou švédský školský zákon a osnovy. Prvně jmenovaný *Skollag* vyšel v roce 2010, i když je neustále pozměňován. Řeší se v něm základní podmínky vzdělávání nejen nově příchozích, ale také primární požadavky, principy a právo na vzdělání. Druhým pramenem je *läroplan*, což jsou

státem určené osnovy pro všechny předměty pro různé typy škol. Já vycházím z *läroplanu* pro základní školy, který vyšel roku 2011 s novým školským zákonem a byl revidován roku 2015.

V průběhu celé práce nerozlišuji mezi pojmy imigrant, přistěhovalec, nově příchozí, uprchlík a žadatel o azyl. Oficiální švédské statistiky většinou uvádějí pouze celkový počet osob nenarozených ve Švédsku, navíc pro potřeby práce to není příliš relevantní, jelikož edukace všech výše zmíněných skupin probíhá totožně a jejich příslušníci mají kromě nelegálních imigrantů také stejná práva. Pojem nově příchozí (*nyanlända*) je ustanoven zákonem a příslušníci pevně definováni. Podle školského zákona se mezi nově příchozí řadí ten, kdo „1. bydlel v zahraničí, 2. nyní pobývá v (této) zemi a 3. se zde začal vzdělávat později než začátkem zimního semestru daného školního roku nebo dovršil věku sedmi let. Žák nebude považován za nově příchozího po čtyřech letech studia v zemi.“⁴ Toto nařízení platí pro základní školy a jejich ekvivalenty, zároveň mají nově příchozí žáci po tuto dobu úlevy v hodnocení. Část o nově příchozích byla do školského zákona dodána v roce 2015 jako reakce na velké množství nových neevropských žáků.⁵ Podobně postupuji také u překladů švédských termínů, ke kterým před doslovným překladem volím odpovídající české ekvivalenty, což se týká především jednotlivých škol a předmětů.

---

⁴ Školský zákon, *Skollag*, číslo SFS 2010:800, z roku 2010, poslední změna zákonem 2016:151, ověřeno 16. dubna 2016, http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800, kapitola 3, paragraf 12a.

⁵ Paragrafy 12a–12f jsou z roku 2015 a byly do školského zákona dodány zákonem SFS 2015:246. *Ibid.*, kapitola 3, paragraf 12b a 12c.

1 Švédský vzdělávací systém

V první části bakalářské práce se věnuji švédskému vzdělávacímu systému obecně, protože se od českého v některých oblastech výrazně liší. Pochopení těchto odlišností je klíčové pro porozumění dalším částem práce a jejího smyslu. Po stručném historickém úvodu a nastínění současné situace se věnuji nejdůležitějším institucím švédského školství, po nichž charakterizují jednotlivé stupně a typy škol, z nichž nejhluběji pojednám o povinné základní docházce, která je stěžejním bodem práce. Systém vzdělávání je velmi rozsáhlý, proto jsem se rozhodla nepředstavovat ho celý, ale věnuje se pouze oblastem, které jsou důležité pro další části bakalářské práce a které jsou odlišné od českého systému.

1.1 Historie vzdělávání ve Švédsku

Ačkoli v 9. století přinesli misionáři do Švédska spolu s křesťanstvím také schopnost číst a psát, první katedrální školy vznikaly až v průběhu 12. století. Roku 1477 byla založena univerzita v Uppsale poblíž Stockholmu.⁶ Uppsalská univerzita je nejstarší nejen ve Švédsku, ale ve všech severských zemích, a před jejím založením cestovali studenti za vzděláním zejména na univerzity středoevropské. Během 16. století došlo k šíření vzdělanosti díky luteránské reformaci, která získala podporu především u vyšších vrstev. Luteráni totiž zastávali názor, že by každý člověk měl být přinejmenším natolik vzdělaný, aby sám mohl číst Bibli. Základní školy s osmiletou docházkou byly zákonem ustanoveny roku 1571, v roce 1611 pak vznikly střední školy.⁷ V polovině 17. století, během vlády královny Kristiny, proběhla reforma švédského školství. K ní byl přizván český myslitel a pedagog Jan Ámos Komenský, jehož úkolem bylo mimo podpory reformy napsat nové učebnice pro švédské žáky. Stát kladl na vzdělávání společnosti stále větší důraz a na přelomu 18. a 19. století měla přibližně polovina obyvatel minimálně základní vzdělání.

V první polovině 19. století probíhaly ve Švédsku debaty o reformě školství, z nichž nejdůležitějším rozhodnutím bylo roku 1842 zavedení povinné školní docházky. Klíčovým dokumentem pro vzdělávání té doby byl Malý katechismus, který tvořil jádro výuky společně se čtením, psaním a počítáním.⁸ Ve městech na základní vzdělávání navazovaly tzv. reálky

---

⁶ „Importatnt dates and years,“ ověřeno 28. března 2016, <http://www.uu.se/en/about-uu/history/>.

⁷ Základní školy byly budovány na základě Nařízení o církvi (*1571 års kyrkoordning*), které ovšem počítalo se vzděláváním pouze chlapců a dívek z měst, venkovské děti se vzdělávání dočkaly až v roce 1686.

⁸ Malý katechismus je příručka Martina Luthera pro rodiny a pastory z roku 1528, ve které se věnuje základům křesťanské víry. Oficiální název příručky zní „Menší katechismus Dr. Martina Luthera pro obyčejné faráře a kazatele“ a Luther v stručně a jednoduše rozebírá a vysvětluje Desatero, Krédo, každodenní modlitby i zpovědi či křty. Ve Švédsku se Malý katechismus stal knihou, která byla nepostradatelnou součástí každé domácnosti a podle které se švédští žáci učili číst až do počátku 20. století.

(*realskola*) a gymnázia, na venkově vznikly vyšší lidové školy (*högre folkskola*). S mírnými úpravami tento koncept fungoval až do poloviny 20. století, kdy došlo ke sloučení všech typů škol sekundárního vzdělávání do jednoho – všeobecné dvouleté vyšší střední školy (*gymnasieskola*). Ta přímo navazovala na základní školu (*grundskola*), která byla od roku 1962 povinná a s devítiletou školní docházkou. Spolu s rostoucím věděním mládeže rostla také poptávka po vzdělávání dospělých, jejichž znalosti byly na podstatně nižší úrovni. Z toho důvodu byl zaveden systém vzdělávání dospělých, kteří si tak mohli své nižší vědomosti doplnit a konkurovat vzdělané mládeži na trhu práce.⁹

Od 2. poloviny minulého století jsou pro švédské vzdělávání charakteristickými znaky především demokracie, rovnost, dětská práva a objektivní vědění. Školství bylo štědře dotováno a náklady na jednoho žáka patřily k nejvyšším v zemích OECD, což bylo způsobeno zejména třídami s nízkým počtem žáků, učiteli mateřštiny pro imigranty a velkým počtem speciálních pedagogů, kteří pomáhali žákům s poruchami učení. Rodiče získali možnost volby školy pro své dítě, vzniklo mnoho soukromých a specializovaných škol, byla zavedena dobrovolná předškolní třída a kromě soukromých škol se stal celý proces vzdělávání bezplatným. Švédští žáci se pravidelně umísťovali na předních příčkách v mezinárodních testech ověřujících gramotnosti, např. PISA či TIMSS. Do přelomu tisíciletí byl švédský vzdělávací systém považován za vzor a existovaly snahy o jeho napodobení i v jiných státech.¹⁰

V 90. letech byl systém znovu reformován a významným znakem školství se stala jeho decentralizace, kdy školy a učitelé mohou proces vzdělávání výrazně ovlivnit, protože mají pravomoc ho z velké části sami utvářet. Cílem edukace žáků se stal ne proces a obsah výuky, které jsou v kompetencích škol, ale výsledky vzdělávacího procesu. Navíc kvůli ekonomické krizi byla vláda nucena omezit výdaje a byl snížen počet speciálních učitelů pro znevýhodněné žáky a učitelů mateřštiny pro přistěhovalce. Část finančních povinností byla zároveň přenesena na obce, které jsou nuceny zhruba polovinu prostředků hradit z vlastních vybraných daní. V současné době se také projevuje problém s nedostatkem kvalifikovaných učitelů, jejichž počet se ve veřejných školách pohybuje kolem 85 %, které Švédsko řadí mezi státy s nejnižším počtem kvalifikovaných pedagogů mezi členy OECD.¹¹ V mezinárodních testech švédští žáci a studenti v posledních letech ztrácejí pozice na předních příčkách a umísťují se „pouze v průměru“, což někteří odůvodňují přílišnou liberalizací školství a reformami z posledních let

---

⁹ „Sweden – History and Background,“ ověřeno 5. března 2016,

<http://education.stateuniversity.com/pages/1459/Sweden-HISTORY-BACKGROUND.html>.

¹⁰ „PISA Products,“ ověřeno 28. března 2016, <http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/>.

¹¹ Skolverket, *Personal, del 2: Sveriges officiella statistik om förskola, annan pedagogisk verksamhet, fritidshem, skola och vuxenutbildning* (Stockholm: Skolverket, 2015), 43.

minulého století.¹² Roku 2011 vešel v platnost nový školský zákon, který se snaží znovu zlepšit průběh a tím i výsledky vzdělávacího procesu.

1.2 Základní charakteristika

První ze švédských institucí v oblasti vzdělávání, které jsou pro tuto práci důležité, je nejvyšší orgán, Ministerstvo pro vzdělávání a výzkum (*Utbildningsdepartement*), ve které působí tři ministři. Prvním z nich je ministr školství, který je zároveň vedoucím celého ministerstva. Tuto funkci v současné době zastává Gustav Fridolin. Dalším postem je ministryně pro vyšší střední školy a vzdělávání a výchovu dospělých, kterou je v současnosti Aida Hadzialic. Poslední je ministryně pro vysokoškolské vzdělávání a výzkum, kterou je Helene Hellmark Knutsson.¹³ Tento úřad odpovídá za oblasti vzdělávání, výzkumu a politiky mládeže, což zahrnuje nejen podmínky ve vzdělávacích zařízeních, ale také celkové sociální a finanční zabezpečení mládeže a jeho úkolem je určovat další směřování celého školství pomocí legislativních opatření.¹⁴

Druhou významnou institucí je Švédská národní agentura pro vzdělávání (*Skolverket*), což je ústřední administrativní orgán pro celý systém škol a předškolních zařízení, který se zabývá i péčí o dítě. Napomáhá plnění cílů stanovených vládou a parlamentem ve školském zákoně nebo kurikulu konkrétními plány, zajišťuje celonárodní průzkumy a testy, kterými zjišťuje kvalitu vzdělávání a dodržování principů vzdělávací politiky. Cílem agentury je neustále zlepšovat kvalitu vzdělávacího procesu i jeho výsledků a zajistit, aby měli všichni žáci ke vzdělání rovný přístup.¹⁵

Základním dokumentem pro švédské vzdělávání je školský zákon, který byl vydán roku 2010 a je platný od školního roku 2011/2012.¹⁶ Sestává z 29 kapitol, jejichž obsahem jsou základní podmínky edukačního procesu. Zákon se věnuje například podmínkám pro vykonávání profese učitele, možnostem pomoci pro znevýhodněné děti a žáky, povinné školní docházce a rozebírá jednotlivé stupně a typy škol. Dalšími prováděcími a právními předpisy jsou zákony a vyhlášky, které jednotlivé prvky ze školského zákona upřesňují. Pro školy a učitele je zavazující tzv. *läroplan*, který vydává právě *Skolverket* a jedná se

---

¹² Tomas Matti, ed., *Northern Lights on PISA 2006: Differences and Similarities in the Nordic Countries* (Copenhagen: Nordic Council of Ministers, 2009), 181–193.

¹³ Překlad ministerských postů je doslovný dle švédského originálu, na stránkách českého ministerstva zahraničních věcí jsou posty uvedeny jako ministr školství, ministryně pro gymnázia a pozvednutí znalostí a ministryně pro vyšší vzdělání a výzkum. „Švédsko,“ ověřeno 20. března 2016, http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/svedsko/index.html.

¹⁴ „Ministry of Education and Research,“ ověřeno 19. března 2016, <http://www.government.se/government-of-sweden/ministry-of-education-and-research/>.

¹⁵ „This is the Swedish National Agency for Education,“ ověřeno 19. března 2016, <http://www.skolverket.se/om-skolverket/andra-sprak-och-lattlast/in-english/the-swedish-national-agency-for-education-1.61968>.

¹⁶ *Skollag*.

o ekvivalent českého rámcově vzdělávacího programu pro každý stupeň a typ škol zvlášť. Aktuální *läroplan* pro základní školy platí od roku 2011, i když byl v roce 2015 mírně upraven, a jeho obsahem je především rozpis jednotlivých předmětů, základní požadavky pro výstupy v určitých ročnících (pro základní školy se jedná o 3., 6. a 9. ročník), zároveň obsahuje kritéria hodnocení žáků (v základní škole opět v ročníku 3., 6. a 9., případně pouze v 6. a 9., záleží na konkrétních předmětech).¹⁷ Podstatné je, že v něm jsou uvedeny pouze požadované výstupy v několikaletých časových intervalech a ne učivo pro jednotlivé ročníky, což potvrzuje švédský důraz na výstupy a nikoli na vzdělávací proces a zároveň dává školám více volnosti. Podle *läroplanu* učitelé vypracovávají učební osnovy, ve kterých se určuje obsah učiva pro třídy a daná období.

1.3 Úrovně vzdělávání a typy škol

Stupně vzdělávání ve Švédsku jsou částečně srovnatelné s českými. Oba systémy začínají nepovinným předškolním vzděláváním, většinou v mateřské škole (*förskola*) nebo jí podobném zařízení, do kterých docházejí děti do pěti let věku. První odlišností švédského systému je nepovinná předškolní třída (*förskoleklass*) pro šestileté děti, která má zajišťovat plynulý přechod mezi dobrovolným předškolním a povinným školním vzděláváním. Děti jsou zde připravovány na klasičtější výuku ve školách, především na čtení a počítání. Stojí za zmínku, že ve školním roce 2014/2015 navštěvovalo zhruba 83 % dětí do věku 5 let mateřskou školu či jinou formu předškolního vzdělávání a 96 % šestiletých předškolní třídu.¹⁸

V roce, kdy dítě dosáhne sedmi let věku, je povinno zahájit docházku v základní škole (*grundskola*), kde musí absolvovat devět let. Během prvních tří let většinou všechny předměty v jedné třídě vyučuje jeden učitel, od 4. ročníku mohou být na některé předměty specializovaní učitelé (např. na matematiku, cizí jazyk či výchovy a nauky) a od 6. nebo 7. ročníku (záleží na organizaci školy) jsou žáci vyučováni učiteli specializovanými na dva či tři předměty, podobně jak to známe z českých škol. Jak jsem již několikrát zmínila, školy mají výraznou autonomii, a to například i v délce vyučovací hodiny, kterou si mohou libovolně zvolit, a dokonce ani všechny hodiny jednoho předmětu nemusí trvat stejně dlouho. V posledních letech povinné školní docházky mají žáci hodiny matematiky, švédštiny, anglického jazyka

---

¹⁷ Skolverket, *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: Reviderad 2015* (Stockholm: Skolverket, 2015).

¹⁸ „Barn och grupper i förskolan 15 oktober 2014,“ ověřeno 12. března 2016, <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/forskola/barn-och-grupper/barn-och-grupper-i-forskolan-15-oktober-2014-1.234046>.

„Elever i förskoleklass läsar 2014/15,“ ověřeno 12. března 2016, <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/forskoleklass/elever/elever-i-forskoleklass-lasar-2014-15-1.232193>.

a další cizí jazyk, který si volí v 6. ročníku a většinou se jedná o francouzštinu, španělštinu nebo němčinu. Od českého systému se liší výukou přírodovědných a humanitních předmětů, ve kterých dochází v rámci posilování mezipředmětových vztahů k tomu, že přírodovědné jsou sdruženy do předmětu s názvem *Naturorienting*. V překladu to znamená přírodní vědy a patří sem fyzika, chemie, biologie a někdy také technika, která může být vyučována v rámci *Naturorienting* nebo jako samostatný předmět. Druhým předmětem je *Samhällsorienting*, tedy společenské vědy, mezi které se řadí dějepis, náboženství, občanská nauka a zeměpis. Vyučována je také tělesná a zdravotní výchova, výtvarná výchova, hudební nauka, domácí ekonomika a dílny či jiná forma pracovní činnosti (šití, vaření atp.), mezi kterými si žáci mohou vybrat. Dalším znakem decentralizace je fakt, že část škol má ve svém rozvrhu tzv. *Elevers Val* nebo *Profil*, což je předmět, ve kterém jsou žáci rozděleni do skupin dle činností, které si zvolili. Na výběr je často doučování či nadstavbová výuka z jednotlivých předmětů, případně je volba doplněna například dramatickým kroužkem, rybařením či jinou praktickou činností, nicméně každá škola má nabídku činností odlišnou podle svých možností a podmínek oblasti, ve které se nachází.¹⁹

Rodiče mají možnost si zvolit školu pro své dítě, přednost však mají děti žijící v tzv. spádové oblasti, tedy v blízkosti školy. V posledních letech se také rozrůstá nabídka soukromých škol, které často nabízejí vzdělávání pro příslušníky národnostních menšin s rozdílným mateřským jazykem nebo náboženstvím či vzdělávání odlišné od státního, například rozšířenou výukou určitých předmětů či výukou podle jiných pedagogických metod, např. Montessori či Waldorf.

Po absolvování základní školy, tedy v 15 nebo 16 letech, přecházejí žáci na nepovinnou tříletou vyšší střední školu (*gymnasieskola*). Každá obec je povinna tuto možnost vzdělávání nabízet, nicméně žák si může zvolit i školu v jiné obci, pokud mu její zaměření více vyhovuje, protože tento stupeň vzdělávání není standardizovaný a školy si tak mohou samy volit oblast, ve které se budou profilovat. I zde existují soukromé školy, které žáci mohou navštěvovat. Podobně jako české střední školy se i švédské dělí na ty, které se specializují na přípravu pro vykonávání budoucího zaměstnání, a na ty, které žáky připravují na univerzitní studium. Nicméně část předmětů je v obou typech stejná, konkrétně se jedná o švédský jazyk, matematiku, anglický jazyk, společenské a přírodní vědy a tělesnou výchovu.²⁰ Ve školách

---

¹⁹ Věra Ježková a kol., *Školní vzdělávání ve Švédsku* (Praha: Karolinum, 2011), 54.

²⁰ Skolverket, *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011* (Stockholm: Skolverket, 2011).

zaměřených na profesní přípravu jsou žákům nabízeny pětítýdenní praxe, které jim mají usnadnit následný vstup na pracovní trh a zařazení do pracovního procesu.

Po absolvování tříleté docházky *gymnasieskolan*, která na rozdíl od českého školství není ukončena maturitní či jinou zkouškou, mohou studenti ve vzdělávání pokračovat na veřejných či soukromých univerzitách, případně studovat v programu výchovy a vzdělávání dospělých. Systém vysokých škol je v základu shodný s českým. Začíná se tříletým bakalářským programem, na který navazuje většinou dvouletý magisterský a posléze doktorandský program. V některých případech univerzity také nabízejí ucelené pětileté programy, kdy se bakalářský a magisterský program spojí v jeden. Vzdělávání dospělých zajišťují jednotlivé obce, které mohou nabízet výuku nejrůznějších předmětů. Mezi často vyučované patří švédština pro imigranty (*svenska för invandrare*), angličtina, němčina, matematika a předměty s profesním zaměřením, které se liší podle potřeby. Studenti vysokých škol a univerzit mají od státu nárok na finanční podporu, která jim má zajistit stabilní životní úroveň. Zároveň studenti také často využívají studentských půjček.

Přestože je jedním z hlavních principů švédského vzdělávání rovnost, je snaha i fyzicky či mentálně postižené děti zařadit do běžných tříd, kde jim s učením pomáhá speciální pedagog, případně když je takových žáků více, může být zřízena také speciální třída, ve které se výuka přizpůsobí potřebám těchto znevýhodněných dětí. Nicméně i ve Švédsku existují zvláštní školy (*särskola*), které navštěvují děti se speciálními vzdělávacími potřebami, které nemohou navštěvovat běžné vyučování. I tito žáci mají možnost po ukončení základního vzdělání pokračovat na *gymnasiesärskolan*. Další typ škol existuje pro žáky se středním a těžkým mentálním nebo tělesným postižením, konkrétně těžce hlasově, zrakově a sluchově postižení, kteří navštěvují speciální školy (*specialskola*).²¹

Školní rok se dělí na podzimní a jarní pololetí a je odlišný od českého. Podzimní pololetí začíná již v půlce srpna a končí v prosinci před vánočními prázdninami, jarní trvá od ledna do poloviny června. Podzimní prázdniny trvají jeden týden a jsou na přelomu října a listopadu, následuje dvoutýdenní volno v období vánočních svátků, na jaře jsou potom týdenní zimní nebo tzv. sportovní prázdniny, kdy školy často nabízejí sportovní kurzy a každá oblast je má jiný týden.

Pro hodnocení žáků byl v roce 2011 zaveden nový šestistupňový systém, kdy stupně A, B, C, D a E znamenají, že žák prospěl, zatímco při stupni F neprospěl. Při velké absenci je žák nehodnocen, což se ve výpisu známek značí pomlčkou. Stupeň F a pomlčka se ale nesmí

---

²¹ Ježková, *Školní vzdělávání ve Švédsku*, 60–62.

používat u žáků, studentů i dospělých s poruchami učení, a pokud žákovi v základní škole hrozí výsledný stupeň E, je povinností školy zjistit, zda daný žák nepotřebuje speciální pomoc s výukou.²² Znamka F, neprospěl, se může během povinné školní docházky používat v celém jejím průběhu, což se liší od předešlého systému hodnocení, a může to být i výsledná známka, se kterou žák základní školu opustí.

Školní vzdělávání ve Švédsku bylo sice zavedeno později než v Českých zemích a až do počátku 20. století byla jeho kvalita spíše podprůměrná, ve druhé polovině minulého století se ale dostalo na vrchol a státy celého světa se ho snažily napodobit. Od přelomu století se potýká se stále většími problémy, jeho prestiž, kvalita výuky a znalosti žáků se snižují. Švédsko se proto snaží různými reformami o opětovné zlepšení, a to především na úrovni základního a středoškolského vzdělání. Současný stav je poměrně různorodý a možnosti pro studium pestré. Cílem stále zůstává zajištění vzdělání pro všechny bez rozdílu, rovnost v samotném procesu vzdělávání a převládá snaha o posilování mezipředmětových vazeb a znalostí s důrazem na výsledek a nikoli proces vzdělávání.

---

²² „Grading Scale A-E,“ ověřeno 20. března 2016, <http://www.skolverket.se/om-skolverket/andra-sprak-och-lattlast/in-english/2.7806>.

2 Vzdělávání imigrantů

Vzdělávání imigrantů a menšin je ve Švédsku postaveno na podobných základech, a protože edukace menšin probíhá již několik století, představím její hlavní principy, které potom aplikuji na vzdělávání přistěhovalců. Při představování procesu vzdělávání imigrantů jsem se zaměřila na odlišnosti od vzdělávání rodilých Švédů, což je v první řadě rozdílná jazyková výuka, konkrétně se jedná o výuku mateřštiny a švédštiny jako druhého jazyka, jako zajímavost připojuji výuku náboženství. Poté se zabývám důsledky masové výuky imigrantů a jejími vlivy na různé oblasti související nejen se vzděláváním.

Mezi historicky zakořeněné etnické skupiny žijící na území Švédského království patří Sámové, Finové, Tornefinové, Romové, Židé, Gotlandčané a Skáňané.²³ Poslední tři skupiny jsou téměř integrované, jejich mateřštinou je švédština, i když v případě Gotlandčanů a Skáňanů s výrazným dialektem.²⁴ Romové tvoří větší skupinu, která se svou kulturou i mateřštinou od švédské liší, proto mají specifická práva právě v sociální a kulturní oblasti, mezi něž patří například možnost vzdělávání se v romštině. Největší a pro účel mé práce nejpodstatnější etnickou skupinu tvoří Sámové, jejichž vzdělávání prošlo během několika století výrazným vývojem a i dnes se odlišuje od běžné edukace Švédů.

Sámové, dříve nazývaní také Laponci, obývají severní část celého Skandinávského poloostrova. Jejich populace se odhaduje na 80.000 obyvatel, z čehož zhruba 20.000 žije na území Švédska.²⁵ Dříve byli Sámové kočovníci, kteří se živili především rybolovem, lovem a chovem sobů, dnes někteří z nich vykonávají klasické povolání i v jižnějších oblastech Švédska. Plošné vzdělávání Sámů začalo počátkem 17. století, kdy misionáři chtěli pokřesťanit obyvatel severu. Vzdělávání probíhalo většinou v sámštině a žáci se učili číst ze slabikáře a katechismu, později bylo připojeno také psaní a počítání jako v ostatních částech státu. Systém malých stálých škol při kostelech byl v 19. století nahrazen „cestujícími učiteli Bible“ a školy tak kočovaly se svými žáky. V té době už výuka probíhala ve švédštině. V první polovině 20. století dostali Sámové možnost vybrat si z hned z několika typů stálých a kočovných škol, nebo mohli školu navštěvovat jen určitou část roku a ve městě Jokkmokk na severu Švédska byla založena vysoká škola, kde se vyučovala sámská kultura pro Sámy i Švédy. Od roku 1957 byly na výběr sámské internátní nebo švédské povinné školy. Od 60. let

---

²³ Jazykem Tornefinů je tornefinština, pro kterou existuje také výraz *meänkieli*. Ježková, *Školní vzdělávání ve Švédsku*, 114.

„Sveriges officiella minoritetsspråk“, ověřeno 1. května 2016,

<https://www.bibliotekuppsala.se/104006/sv/articles/sveriges-officiella-minoritetssprak>.

²⁴ Gotlandština je někdy je uváděna jako samostatný germánský jazyk, ale v samotném Švédsku je vnímána pouze jako dialekt, stejně jako skánština. Ježková, *Školní vzdělávání ve Švédsku*, 114.

²⁵ „Sami in Sweden“, ověřeno 1. května 2016, <https://sweden.se/society/sami-in-sweden/>.

minulého století se do sámských škol opět vracela sámština jako vyučovací jazyk a tyto školy vyučovaly podle celošvédského vzdělávacího plánu pouze s několika výjimkami. V roce 1974 bylo studentům poprvé nabídnuto studium sámštiny na univerzitách v Umeå a Uppsale, o dva roky později byl vydán Zákon o imigrantech a menšinách, kde stojí, že příslušníci jazykových menšin a děti imigrantů mají právo na výuku ve své mateřtině. Sámové tak mohou podle školského zákona až do 6. ročníku navštěvovat vlastní školy, kde je výuka vedená v sámštině a švédštinu mají jako druhý jazyk, od 7. ročníku je výuka ve švédštině na běžných základních školách, čímž mají žáci zajištěné bilingvní vzdělání.²⁶ Kromě Sámů výše zmíněného zákona využívají také Finové a Tornefinové.

2.1 Základní principy vzdělávání imigrantů a výuka jazyků

Zákon z roku 1976 o právu na výuku v mateřském jazyce je pro vzdělávání imigrantů klíčový a celý proces edukace nově příchozích se od něho odvíjí. Výuka v mateřštině přistěhovalců, stejně jako výuka Sámů, probíhá většinou v oblastech s vysokou koncentrací určité jazykové skupiny už od předškolní úrovně vzdělávání, tuto výuku pak často nabízejí soukromé základní školy.²⁷ V minulosti byl tento způsob výuky používán například v 80. letech, kdy do Švédska přišla imigrační vlna z Finska a ve státních základních školách vznikaly finské třídy. V nich byli soustředěni žáci hovořící finsky, protože jejich okamžité začlenění do běžných tříd by způsobilo velké komplikace. Ve finských třídách byla vyučovacím jazykem finština a švédština byla pouze druhým jazykem. Vytvoření samostatných tříd také umožnil velký počet finsky hovořících učitelů, kteří mohli žáky vzdělávat (na rozdíl od dalších imigračních vln).

Mnohem častější je proto běžná výuka ve švédštině a mateřština je vyučována jako samostatný předmět, který navštěvují nejen první, ale i další generace přistěhovalců. Mateřský jazyk (*modersmål*) je vyučován jako všechny ostatní předměty dle rámcově vzdělávacího plánu. Výuka jazyků ve Švédsku se liší od české tím, že se žáci nevěnují pouze mluvnici a literatuře, ale rozvíjí své znalosti o kultuře a společnosti dané jazykové oblasti a porovnávají výslovnost, gramatiku a kulturní prvky Švédského království a jazykové oblasti, ze které pocházejí. Kromě toho je obsahem výuky četba a zpracovávání textů v rodném jazyce, překlad psaného i mluveného textu z mateřštiny do švédštiny a naopak a přednes či jiná mluvnická cvičení. Také hodnocení se neliší od jiných jazykových předmětů, žáci by v 9. ročníku měli být schopni plynule hovořit svou mateřštinou, mít bohatý psaný i mluvený projev, umět napsat práci na zadané slohové téma, ovládat jazykové obraty a rozumět idiomům, pořekadlům i termínům

---

²⁶ *Skollag*, kapitola 7, § 7.

²⁷ Výuka v mateřštině může být vedena minimálně s pěti žáky. *Ibid.*, kapitola 10, § 7.

označujícím abstraktní pojmy. Zároveň by žák měl znát kulturu i sociální situaci v dané jazykové oblasti a umět její základní prvky představit ostatním.²⁸

Důležitým, ne-li nejdůležitějším prvkem pro integraci všech imigrantů do společnosti a tím pádem i žáků do běžného vyučování je znalost místního jazyka, v tomto případě švédštiny. Výuka jazyka probíhá okamžitě od zařazení do školy a záleží na rozhodnutí školy, jak vyučování bude probíhat. Nejjednodušší variantou, která je uskutečnitelná pouze při nízkém počtu nově příchozích, je osobní asistent učitele, který ovládá jak mateřštinu žáka, tak švédštinu. Přímo během vyučování žákovi tlumočí výklad vyučujícího, vysvětluje mu pojmy také ve švédštině, případně má žák ještě hodiny švédského jazyka po vyučování, ať už soukromé (pokud je žák ve škole sám) nebo ve skupině. Další z variant je zařazení žáků s jinou mateřštinou do běžných tříd a výuka švédštiny jako druhého jazyka probíhá po vyučování v různé intenzitě dle možností, potřeb a počtu žáků. Jinou možností, která je využívána při větším množství žáků, kteří neovládají ani základy švédštiny, je vytvoření speciální třídy, kde je běžné vyučování nahrazeno intenzivní výukou švédského jazyka a žáci jsou do běžných tříd zařazováni až poté, kdy jsou schopni porozumět výkladu učitele ve švédštině.²⁹

Předmět švédština jako druhý jazyk (*svenska som andraspråk*) je opět vyučován dle oficiálního rámcového vzdělávacího plánu, ačkoli výuka a výstupy jsou značně ovlivněny například složením třídy, věkem a úrovní znalostí jednotlivých žáků.³⁰ Ideální stav by nastal, kdyby všichni žáci, kteří hodiny švédštiny jako druhého jazyka navštěvují, pocházeli ze stejné jazykové oblasti, věkově by byli podobně staří a jejich jazyková úroveň by byla, co se švédštiny týče, také podobná. Ovšem v posledních letech přicházejí imigranti nejen z odlišných jazykových oblastí, ale i z odlišných jazykových rodin, což výuku znesnadňuje. Dalším problémem je odlišná pokročilost, kdy někteří žáci mohou tyto hodiny navštěvovat již několik měsíců, zatímco jiní jsou ve Švédsku pouze několik týdnů a neznají ani základy švédštiny. Pokud má škola možnosti, může žáky rozdělit na skupiny s podobnými potřebami a výuku tak zjednodušit, ovšem pokud je žáků málo, škola nemá prostor či učitele, pak je výuka obtížná. Právě tento případ charakterizuje situaci na mnoha školách během školního roku 2015/2016.

Požadavky pro výstupy a hodnocení se téměř neliší od těch pro výuku mateřštiny nebo švédštiny pro Švédy. Během výuky by opět měla být probírána nejen gramatika, ale i jazykové prostředky, sloh, měly by být čteny knihy a články odpovídající věku a jazykovým

---

²⁸ Skolverket, *Läroplan för grundskolan*, 71, 73–74, 76–78.

²⁹ Vytvoření této třídy umožňuje školský zákon. *Skollag*, kapitola 3, paragraf 12f.

³⁰ Skolverket, *Läroplan för grundskolan*, 234–235, 238–239, 242–245.

schopnostem, žáci by se měli seznámit s historií i současností švédské kultury a společnosti a hledat odlišnosti a společné prvky kultury svého mateřského státu a Švédska. Nicméně ve školách se cíle i hodnocení přizpůsobují potřebám a možnostem žáků, tedy přestože v *läroplanu* stojí, že žák 9. ročníku by měl plynně hovořit švédsky, mít bohatou slovní zásobu, rozumět idiomům a analyzovat i historické texty, nelze očekávat, že 14 či 15letý imigrant, který byl zařazen do 8. nebo 9. ročníku, bude během několika měsíců ovládat švédský jazyk dle požadavků. V takovém případě se hodnotí snaha a pokrok žáka s cílem ho motivovat k dalšímu studiu švédštiny a jejímu aktivnímu používání nejen ve škole. Znamka ze švédštiny je jedním z požadavků pro přijetí na *gymnasieskolan*, kde všichni žáci musí doložit hodnocení z předmětů matematika, švédština (popřípadě švédština jako druhý jazyk) a angličtina, podle požadavků školy případně i dalších.

Kromě výuky jazyků je dle mého názoru zajímavá také výuka náboženství. Jelikož je Švédsko křesťanskou zemí, dalo by se očekávat, že v povinném předmětu náboženství bude křesťanství, potažmo protestantství, „hrát hlavní roli“. Nicméně cílem tohoto předmětu je spíše představit jednotlivá světová náboženství, jejich hlavní myšlenky a ideje, aby žáci byli schopni porozumět nejen současné situaci ve světě, ale také chování a myšlení švédských imigrantů. Cíl výuky náboženství se přenesl z dřívější výchovy v protestanty na obecné povědomí o základních vyznáních a jejich myšlenkách a představitelích, přestože velká část předmětu je věnována právě křesťanství, aby žáci pochopili souvislosti vývoje evropské a švédské společnosti.³¹ Do výuky náboženství se nově přichodzí zapojují stejně jako do ostatních předmětů, ovšem většinou ze současné vlny přistěhovalců se hlubšího vzdělání v tomto předmětu nedostane, jelikož žáci přicházejí příliš staří na to, aby stihli projít celým procesem začlenění do běžné třídy základní školy, a náboženství nepatří mezi předměty, které by navštěvovali ve fázi částečné integrace, jelikož tento předmět nepatří mezi priority (jako například matematika či angličtina) a radí se spíše na opačný konec stupnice. S výukou náboženství souvisela také možnost o uvolnění z výuky, o kterou mohli požádat rodiče žáka, kteří si z náboženských důvodů nepřáli jeho vzdělání v určité oblasti, zejména při výuce jiných náboženských vyznání. Tato výjimka však byla v minulých letech zrušena a dnes je náboženství povinným předmětem pro všechny žáky bez rozdílu.

2.2 Důsledky imigrační vlny ve švédském vzdělávání

Je zřejmé, že rapidní nárůst počtu studentů, snaha o jejich integraci a zároveň jejich podpora (jazyková i celková vzdělávací) způsobuje mnoho problémů, v první řadě zvyšuje již tak vysoké

---

³¹ *Ibid.*, 198–202.

finanční a personální zatížení švédského školství. Školy jsou financovány obcemi, které mají příjmy z daní, jež přistěhovalci neplatí, takže pokud je v obci větší počet přistěhovalců, kteří neplatí daně, ale mají vše hrazené obcí, může být náročné zaplatit několik nových učitelů.³² Nejen finanční komplikací je zajištění prostor v případě vytvoření speciálních tříd pro výuku mateřštiny či švédštiny, nebo rozšíření či zvýšení počtu běžných tříd při přijetí většího počtu nově příchozích. Školy, které mají vlastní nepoužívané místnosti, jsou ve výhodě, ale takových není mnoho. Častější je dočasný pronájem nebo poskytnutí jiných budov v obci nebo přístavba požadovaných prostor v blízkosti školy, pokud to podmínky umožňují.

Pro přijetí učitelů, kteří vyučují švédštinu jako druhý jazyk, byl klíčovým požadavkem jiný mateřský jazyk a absolvování výuky švédštiny pro imigranty (pro dospělé) nebo švédštiny jako druhého jazyka (pro děti do 15 let), v ideálním případě pak byla mateřština vyučujícího totožná s mateřštinou žáků. Nicméně s rostoucím počtem nově příchozích se od tohoto požadavku začalo upouštět a větší důraz se klade na absolvování vysokoškolského studia v pedagogické oblasti se zaměřením na výuku švédštiny jako druhého jazyka, případně již stávající učitelé si své vzdělání mohou o toto zaměření rozšířit dálkovou výukou s důrazem na praxi.³³ Ani takových pedagogů však během posledních let není dostatek, proto v důsledku personálních problémů zejména mimo velká města může dojít i k tomu, že švédštinu pro nově příchozí vyučují i učitel bez zvláštní specializace, případně bez pedagogického vzdělání vůbec.³⁴ Zvýšený je také nárok na asistenty pedagogů, další učitele pro jazykovou podporu a personál pro organizaci studia. Zároveň jsou na školu kladeny zvýšené požadavky ohledně komunikace se sociálními partnery, například s centry, kde jsou nově příchozí ubytováni, a sociálním aparátem obce.

S rostoucím počtem imigrantů roste snaha o zavádění jiných cizích jazyků. Angličtina zůstává povinná, nicméně v některých školách kromě francouzštiny, španělštiny a němčiny jako dalšího cizího jazyka nabízejí žákům také somálštinu, arabštinu, ruštinu nebo čínštinu.³⁵ To opět klade požadavky na změnu ve vzdělávání pedagogů, protože tyto jazyky nejsou typické pro výuku učitelů na vysokých školách a univerzitách.

Přestup ze základní školy na *gymnasieskolan* může být pro imigranty také obtížný. Pokud přijdou do Švédska až ve druhé polovině povinné školní docházky a nestihnou se doučit všechno učivo, které by měli v 9. ročníku ovládat, mohou dostat známku F, což znamená

---

³² Ježková, *Školní vzdělávání ve Švédsku*, 139.

³³ Českým ekvivalentem je čeština pro cizince, což je také samostatný obor na pedagogických univerzitách. *Ibid.*, 123.

³⁴ Švédsko patří mezi státy s nejvyšším počtem nekvalifikovaných učitelů.

³⁵ *Ibid.*, 132.

neprospěl. V takovém případě může základní škola žákům nabídnout dodatečný 10. ročník, ve kterém mají ještě šanci své znalosti doplnit a známky si zlepšit, případně ze stejného důvodu může *gymnasieskolan* nabídnout tzv. nultý ročník. Nárok na dodatečné ročníky mají všichni žáci bez rozdílu původu, nicméně se zvyšujícím se počtem přicházejících adolescentních přistěhovalců, kteří se nezvládají během povinné docházky naučit všechnu požadovanou látku, se zvyšuje i počet žadatelů o ročníky navíc, což opět klade zvýšené nároky na školy, a to opět ve finanční, personální i organizační oblasti.

Už několik desetiletí je také problematická možnost volby školy, kdy v oblastech s vysokým podílem imigrantů neevropského původu dochází k segregaci. Se zvyšujícím se počtem žáků afrického, asijského a arabského původu klesá počet žáků-Skandinávců. Takovým školám potom klesá jak prestiž, tak finanční rozpočet, jelikož ve většině případů více žáků odejde, než přijde, škola je nucena propouštět své zaměstnance a tím se zhoršuje její kvalita. Dochází tak k „rozevírání nůžek“ v kvalitě výuky mezi jednotlivými školami, přičemž v minulém století byl tento rozdíl ve Švédsku minimální.³⁶ Socioekonomický a etnický status se promítá nejen do rozhodnutí rodičů, do jaké školy dítě přihlásit, ale testy poukazují také na zhoršování výsledků samotných žáků, kdy se se snižující socioekonomickou situací rodiny i oblasti, v níž žák žije, snižuje také kvalita a úroveň dosaženého vzdělání.³⁷ Nicméně existují i případy, kdy v oblasti s vysokou koncentrací imigrantů z jednoho státu či území vznikne soukromá škola (někdy i elitní), kterou žáci-přistěhovalci navštěvují, protože jim jsou nabídnuty například lepší podmínky, intenzivní jazyková podpora atp.

Ještě důležitější než integrace nově přichozích žáků je zachování jejich identity, což lze odvodit od výuky mateřského jazyka a kultury. Tento způsob výuky má žákovi zajistit nejen plnohodnotný rozvoj vlastní osobnosti, ale skrze výuku švédštiny mu zároveň umožnit dosažení co nejvyšší úrovně vzdělání. Různorodost výuky ovšem ještě zvyšuje finanční a personální vyčerpání škol a klade zvýšené požadavky na jejich vedení i na pedagogy. Zároveň v posledních desetiletích dochází k boření švédského modelu rovnosti úrovně škol, které začínají být ovlivněny žáky, kteří je navštěvují, respektive jejich socioekonomickým zázemím.

---

³⁶ Ještě v 90. letech minulého století bylo Švédsko označováno za jeden ze států s nejnižšími rozdíly mezi školami v celostátním měřítku, tedy žáci z různých škol a různých oblastí Švédska měli totožnou kvalitu vzdělání a stejné předpoklady pro další studium.

³⁷ *Ibid.*, 81, 158-159.

3 Základní škola ve městě Norberg

Poslední část práce věnuji představení konkrétního konceptu vzdělávání imigrantů ve švédském městě Norberg, kde jsem jako pozorovatelka strávila v únoru 2016 dva týdny. Proto zde vycházím především ze svých poznatků z vyučovacích hodin a z rozhovorů, které jsem vedla se zástupci školy a pedagogického sboru. Při vedení rozhovorů a pozorování, stejně jako během jejich zpracování a vyhodnocování, jsem vycházela z knihy Romana Duška *Úvod do etnologického výzkumu*.

Důvodem, proč jsem si pro svou práci vybrala právě Norberg, je velký nárůst počtu přistěhovalců v posledních dvou letech, který se promítl i ve skladbě žáků v Centralskolan.³⁸ Pokud se podíváme na tabulku obyvatelstva vypracovanou Centrálním statistickým úřadem (*Statistiska centralbyrån*), tak při výpočtu podílu nově příchozích zahraničních imigrantů z celkové populace dojdeme k závěru, že v posledních dvou letech tvořili noví imigranti 6 % každý rok, což Norberg řadí na druhé místo ze všech 290 oblastí Švédského království. Pro srovnání v roce 2012 se Norberg s pouhým půl procentem řadil mezi oblasti s nejnižším počtem nově příchozích zahraničních obyvatel. Pro srovnání v letech 2014 a 2015 je ve Stockholmu tento podíl 1,5 % a v celém Švédsku 1,3 %.³⁹

Norberg se nachází v kraji Västmanland, jehož centrem je největší město kraje Västerås. Samotná obec Norberg leží zhruba 150 km severozápadně od hlavního města Stockholm a je centrem stejnojmenné oblasti Norberg kommun.⁴⁰ Počet obyvatel oblasti na konci roku 2015 byl 5.803 osob, z nichž přes 4.500 žilo přímo ve městě Norberg.⁴¹ Historie obce sahá až do raného středověku, kdy se v oblasti začalo těžit železo. Památkou na starší doby je hornické muzeum i autentické stavby a vysoká pec, která se zachovala a je pravděpodobně nejstarší v celém Švédsku. Historické domy stojí také v centru města a jsou tradiční ukázkou švédské architektury 17. století. K dalším turistickým lákadlům patřila proslulá pekárna Elsa Andersson (*Elsa Anderssons konditori*), která se však v létě 2015 stala cílem žhářského útoku.

Centralskolan Norberg navštěvují žáci 4. až 9. ročníku, což je zhruba 600 žáků z Norbergu a blízkého okolí. V každém ročníku jsou dvě nebo tři třídy s přibližně 25 žáky. Během let 2014 a 2015 začalo školu navštěvovat přes 160 nově příchozích, tj. více než 25 % z celkového počtu

---

³⁸ Oficiální název tamější základní školy je Centralskolan Norberg.

³⁹ V údajích pro imigraci jsou započítáni pouze legální imigranti a úspěšní žadatelé o azyl, nikoliv nelegální přistěhovalci, uprchlíci a žadatelé o azyl, jejichž žádost v době statistického šetření nebyla schválena.

⁴⁰ Oblast Norberg je tvořena pouze městem Norberg a několika přilehlými obcemi, proto dále nebudu rozlišovat mezi městem a oblastí.

⁴¹ „Population Statistics,“ ověřeno 7. dubna 2016, http://www.scb.se/en/_Finding-statistics/Statistics-by-subject-area/Population/Population-composition/Population-statistics/#c_undefined.

žáků ve škole.⁴² Začlenění tak velkého počtu přistěhovalců do běžných tříd by bylo velmi problematické, proto došlo k vytvoření dvou speciálních tříd, které navštěvují všichni nově příchozí bez rozdílu původu zhruba jeden rok a kde se učí švédštině. Jediný rozdíl mezi oběma třídami je věk žáků, kdy nižší třída je pro žáky 3. až 6. ročníku a vyšší třída pro žáky 7. až 9. ročníku, což kopíruje systém dělení v celé škole. Jednotliví žáci zde mají individuální rozvrh, pouze každodenní ranní výuka švédštiny je pro celou třídu společná. Žáci se učí gramatiku, rozšiřují si slovní zásobu a konverzují. Během dalších hodin pracují samostatně či v menších skupinkách a zdokonalují se v různých předmětech. Výuku vedou švédští učitelé ve spolupráci s jazykovými asistenty, kteří se kromě první společné hodiny věnují žákům jednotlivě. První měsíce se žáci učí celý den švédsky a teprve když rozumí, učí se podle rozvrhu i jiné předměty, zpočátku matematiku, později přidávají například zeměpis nebo dějepis se zaměřením na švédské reálie. Každý žák dostane vlastní učebnice i pracovní sešity a během hodin jsou k půjčení také slovníky a elektronické pomůcky s různými výukovými programy. Délka pobytu v těchto třídách je individuální a záleží na samotném žákovi, jak rychle se učí nejen švédštině, ale i ostatním předmětům, aby mohl být zařazen do běžné třídy, ale ve většině případů se pohybuje kolem jednoho roku.

Když žák rozumí a sám se švédsky vyjadřuje, je začleněn do běžné třídy, ovšem pouze na některé předměty. Většinou se jedná o matematiku a anglický jazyk, nicméně pokud má schopnosti na zvládnutí i jiných předmětů (často se jedná o konkrétní předměty sociálních či přírodních věd), pak může navštěvovat i ty. Žáci hovořící stejným mateřským jazykem navíc utvářejí skupinky a společně docházejí na hodiny výtvarné, hudební a tělesné výchovy a pracovních činností. Během zbylých hodin navštěvují společnou učebnu, kde mají předmět švédština jako druhý jazyk (*svenska som andraspråk*). Při těchto hodinách se pod vedením švédského vyučujícího zdokonalují ve švédštině, případně zde probírají látku, které neporozuměli během běžného vyučování se třídou. Tato výuka probíhá individuálně, protože každý žák je zařazen v jiném ročníku, takže má jiné nároky, a navíc v této třídě žáci netráví celý den, ale podle potřeby odcházejí na vyučování s vlastní třídou či na výchovy se žáky se stejnou mateřštinou. Nicméně z tohoto předmětu, stejně jako z předmětů, které navštěvují se třídou či ostatními imigranty, jsou již hodnoceni stejně jako rodilí Švédové.

Přechod k úplnému začlenění do běžného procesu vzdělávání je plynulý. Žáci přibírají počet předmětů absolvovaných společně se třídou, až postupně přestanou navštěvovat hodiny švédštiny jako druhého jazyka, a i na výchovy docházejí se švédskými spolužáky. Avšak stupně

---

⁴² Tato čísla jsou přibližná a pocházejí z rozhovorů autorky práce se zástupcem ředitele pro vzdělávání imigrantů Kjelletem Anderssonem během posledního únorového týdne roku 2016.

úplného začlenění v základní škole většina nových imigrantů nedosáhne, protože často přicházejí příliš staří na to, aby úspěšně prošli celým procesem začlenění. Proto větší šanci na úspěch mají žáci mladší, kteří mají dostatek času naučit se jak švédsky, tak i ostatní předměty a získat stejné vzdělání jako rodilí Švédové.

Nicméně ani starší žáci nejsou „zavrhnuti“, ale je jim věnována speciální péče. Hlavním cílem nejen v Centralskolan v Norbergu, nýbrž v celém Švédsku totiž není žáka začlenit, ale zajistit mu možnost dosáhnout co nejvyššího vzdělání a otevřít tak prostor pro co nejplnohodnotnější život. Proto se učitelé, kteří přistěhovalce vyučují první rok, snaží zjistit, co kterému žákovi jde, případně v čem vyniká. Dalším úkolem je zajistit rozvoj této oblasti – pokud vyniká například v matematice, tak mu umožnit co největší rozvoj v oblasti matematiky. Může například navštěvovat určené hodiny ještě před zařazením do třídy nebo chodit na doučování, a to i na úkor jiných předmětů, v tomto případě například společenskovedních. Posledním bodem je zajistit kontinuitu, tedy přijít na variantu, jak by své matematické schopnosti mohl rozvíjet i nadále, což se většinou řeší zařazením na *gymnasieskolan* technického zaměření a individuálním vzdělávacím plánem.

Ani výuka mateřského jazyka není jednoduchou záležitostí, protože kromě švédštiny pocházejí žáci z Centralskolan z oblastí s dalšími osmi mateřskými jazyky. Přes polovinu nově příchozích žáků tvoří arabsky mluvící, další dva jazyky s výrazným počtem mluvčích jsou *dáři* a *tigrinya*.⁴³ Následují jazyky, které se vyskytují pouze v jednotkách žáků, konkrétně se jedná o ruštinu, ukrajinštinu, polštinu, angličtinu a albánštinu. Klasická jazyková výuka probíhá u prvních tří zmíněných jazyků, další se vyučují buď individuálně, nebo se jedná o žáky zdatné ve švédštině téměř na úrovni rodilých mluvčích, takže navštěvují běžné hodiny švédského jazyka. Výhoda většího počtu mluvčích jednoho jazyka je, že si žáci mohou navzájem pomáhat. Ti, kteří už jsou ve Švédsku déle a zvládají jazyk, pomáhají novějším nebo pomalejším spolužákům, čímž si švédštinu sami procvičují.

Aby bylo začlenění nových žáků co nejrychlejší a pro ně samotné co nejefektivnější, fungují v Centralskolan tzv. jazykoví asistenti (*språk stöd*), jejichž úkolem je hlavně tlumočit výklad a pokyny švédských učitelů.⁴⁴ Každému z těchto asistentů je přiděleno několik žáků, se kterými během dne navštěvuje hodiny a pomáhá jim při výuce. Asistent se tak nevěnuje pouze jednomu žákovi, ale každou hodinu tráví s jedním či dvěma ve třídě při běžném vyučování, eventuálně v době volna pomáhá ve speciální třídě pro nově příchozí. V případě, že žáků daného jazyka je

---

⁴³ Arabštinu mají jako rodný jazyk Syřané a ostatní imigranti z Blízkého východu. Jazyk dáři je jedním z perských nářečí a hovoří se jím v Afghánistánu, tigrinya je jedním z jazyků, které se používají v Etiopii.

⁴⁴ Doslovný překlad *språk stöd* je jazyková podpora, termín *jazykový asistent* je můj vlastní a dle mého názoru pro čtenáře konkrétnější.

málo, působí asistent téměř stejně jako v České republice asistent pedagoga pro znevýhodněné žáky, tedy s žákem či žáky tráví všechny hodiny daných předmětů, což ale může vést až k tomu, že žák tráví s asistentem více času než se spolužáky. Pokud je žáků se stejnou mateřštinou více, pak asistenti často nemohou navštěvovat všechny hodiny určitého předmětu s daným žákem a dochází k situacím, kdy učitel žákovi pomáhá například jen na jedné hodině přírodních věd týdně a během zbylých si žák „musí poradit sám“. Pro přijetí jazykového asistenta není rozhodující jeho vzdělání, ale znalost mateřštiny žáků a švédštiny. Tuto pracovní pozici proto obsazují dřívější imigranti, kteří již švédštinu plynně ovládají, nebo jsou druhou generací imigrantů, což znamená, že jejich rodiče se do Švédska přistěhovali a oni sami jsou rodilí Švédové a ovládají oba jazyky.

Problémů, které tento způsob výuky způsobuje, je celá řada. Prvním z nich je personální náročnost. Kromě 18 jazykových asistentů muselo být do školy přijato ještě několik dalších učitelů, kteří vyučují ve speciálních třídách pro nově příchozí nebo vedou hodiny švédštiny jako druhého jazyka. Část z nich jsou učitelé, kteří v Centralskolan učili dříve a odešli už do důchodu, ale byli přijati zpět na výpomoc, stejně jako jeden ze zástupců ředitele, který má za úkol řešit pouze otázky týkající se přistěhovalců. Celkem muselo být přijato zhruba 30 zaměstnanců, což zásadně ovlivnilo školní rozpočet. Druhým problémem je nedostatek místa pro výuku. Kapacita školy byla téměř naplněna již před aktuální imigrační vlnou, takže jediná volná učebna byla použita pro výuku švédštiny jako druhého jazyka, protože na tomto předmětu nikdy nejsou všichni žáci společně, ale docházejí jednotlivě podle možností. Pro speciální třídy pro nově příchozí byla narychlo postavena přístavba na školním dvoře, která také zasáhla do školního i obecního rozpočtu. Navíc přístavba není se školou propojena, a jelikož žákům není dovoleno zůstat ve třídách během přestávek, musí i za špatného počasí přes dvůr do hlavní budovy školy.

Další problém s jazykovými asistenty je jejich nedostatečné vzdělání. Žádný z nich nemá pedagogické vzdělání ani vysokou školu, pouze část z nich vystudovala střední školu a ne všichni získali školní vzdělání ve Švédsku. Pro řadu z nich je proto problémem tlumočit termíny především v technických a přírodovědných předmětech, které sami neovládají. V takových případech asistent nemůže plnit svůj úkol v hodinách a sám potřebuje vysvětlení od švédského učitele. Proto je v současné době snahou zástupce ředitele pro nově příchozí hledat nové zaměstnance spíše mezi vzdělanějšími, a to i na úkor snížených jazykových schopností, ať mateřského jazyka či švédštiny, konkrétně například mezi studenty, kteří umí základy techniky a zároveň hovoří více jazyky, či imigranty nejen první a druhé generace, kteří ještě ovládají jazyk svých předků a zároveň vystudovali nižší i vyšší stupně škol ve Švédsku.

Problémy se zvládnutím situace mají i řadoví učitelé, kteří musí měnit své vyučovací postupy. Vedení školy se jim snaží pomoci konkrétními návrhy, případně zkušenostmi z jiných škol, jako je vizuální výuka pomocí schémat a obrázků kromě čistě slovního výkladu.

Komplikace se vzdáváním a sociálním zázemím jsou i u samotných žáků. Někteří z nich přicházejí i v pokročilém věku jako analfabetici nebo pouze se základy vzdělání, což jim téměř znemožňuje začlenění a výrazně zpomaluje proces výuky švédštiny. Zároveň většina rodičů nově příchozích se buď švédsky zatím neučí, nebo se učit teprve začínají, takže rodiče nemohou svým dětem pomoci s procvičováním nového jazyka. Navíc při absenci předchozího vzdělání si žáci musejí zvykat na pravidelné vyučování. Nejčastěji mají žáci základy matematiky a angličtiny, takže tyto předměty jako první navštěvují se třídou, ale vysvětlování abstraktních předmětů jako jsou společenské vědy, náboženství či fyzika a chemie je velmi obtížné. Většina nově příchozích v Norbergu je ale za možnost vlastního vzdělávání vděčná a část těch, kteří přišli již před několika lety, dokonce ve svých třídách exceluje, což je pravým opakem současných žáků-Švédů, kteří podle posledních testů ztrácejí motivaci studovat a jejich přístup ke vzdělávání je spíše laxní. Noví žáci tak mohou motivovat švédské spolužáky k lepším výsledkům, nicméně ve snaze začlenit se do kolektivu mohou ve své snaze a touze po vzdělání polevit a klesnout na průměrnou úroveň třídy.

Na otázku, zda odlišná kultura a náboženství způsobují problémy i ve škole, neexistuje jednoznačná odpověď. I přesto, že v loňském roce v Centralskolan proběhlo několik slovních potyček, nedošlo zatím k žádnému vážnému incidentu. Tyto konflikty navíc nebyly samy o sobě vyvolány ve škole, ale byly vyústěním neshod v ubytovacích zařízeních, ve kterých většina nově příchozích žáků žije a kde jsou tyto rozpory častější. Organizace vzdělávání imigrantů také není jednoduchá. V průběhu školního roku 2014/2015 a v první polovině roku 2015/2016 byl pouze jediný vyučovací týden, během něhož nenastoupil do Centralskolan žádný nový žák, výjimkou není deset žáků během jednoho týdne. Zároveň také nikdo nemůže předpovědět, kolik žáků v nejbližší době přibude, případně jestli a jak dlouho ve Švédsku zůstanou. V případě, že by počet žáků i nadále stoupal, nebude již škola schopná všechny uchazeče přijmout. Zároveň pokud všichni soušní žáci zůstanou, bude problém s jejich začleněním, jelikož by bylo nutné navýšit kapacitu tříd na zhruba 35 žáků ve třídě, případně vytvořit nové třídy v ročnících, na což opět nejsou prostory.

Závěrem lze říci, že aktuální situace je nejen v Centralskolan, ale v celém Norbergu řešena rychle a efektivně. Nejdůležitější je ochota a trpělivost vedení školy a pedagogického sboru, kteří jsou otevření změnám a sami usilují o co nejhladší průběh integrace nových žáků.

Nicméně všichni doufají, že současná vlna imigrantů a uprchlíků se chýlí ke konci, jelikož další rozšiřování personálu a prostor by bylo pro školu i obec neúnosné.

Závěr

Švédské školství si během posledního století prošlo obdobím vzestupu i úpadku. Současný stav odpovídá spíše druhému jmenovanému stavu, ale probíhají reformy na jeho zlepšení, zatím je však brzy na hodnocení výsledků a závěry. Systém základních škol je různorodý a jednotlivé typy škol jsou přizpůsobeny potřebám žáků. Své místo v systému mají i etnické a jazykové menšiny, jejichž vzdělávání se liší od vzdělávání etnických Švédů. Příslušníci menšin si sami mohou zvolit, v jaké škole chtějí být vzdělávání, což souvisí s právem všech občanů na svobodnou volbu školy. V současné době ovšem narůstá rozdíl v kvalitě vzdělání jednotlivých škol, které jsou ovlivněny socioekonomickým statusem a etnickým složením oblasti, ve které se nacházejí.

Nově příchozím je ve Švédsku nabídnuta bohatá podpora, mají právo na vzdělávání ve své mateřštině stejně jako ve švédštině, záleží na jejich volbě a možnostech školy, co svým žákům může nabídnout. Tyto možnosti ovšem ztěžují běžné fungování školy a kladou na ni zvýšené finanční nároky, v celém školství pak způsobuje ještě větší nouzi o kvalifikované pedagogy. Nedostatek prostor, financí a personálu potom může snižovat kvalitu výuky, zároveň při možnosti volby školy je u švédských žáků tendence školy s vysokým podílem neevropských přistěhovalců opouštět.

Hlavním úkolem při vzdělávání imigrantů je zjistit jejich možnosti, zajistit jim stejné možnosti edukace jako původním Švédům a motivovat je k dosažení co nejvyššího vzdělání. Někteří z první či druhé generace přistěhovalců jsou za možnost vzdělávat se vděční a snaží se této možnosti co nejlépe využít, čímž mohou k lepším výsledkům motivovat švédské spolužáky. Zároveň jejich přítomnost na školách zvyšuje povědomí Švédů o světovém dění.

Pokud se vrátím ke svému původnímu předpokladu, že základním principem při edukaci imigrantů je rovnost v přístupu ke vzdělání, pak mohu říci, že přistěhovalci mají dokonce bohatší možnosti výběru a mohou si tak vlastní proces vzdělávání ovlivňovat více než rodilí Švédi. Rozšířené možnosti spočívají především ve výuce mateřštiny, postupné integraci, kdy si mohou volit, které předměty budou navštěvovat se švédskou třídou, a dříve k nim patřily také úlevy z výuky náboženství. S tím souvisí také snaha o integraci. Během svého výzkumu jsem došla k závěru, že integrace není hlavním cílem edukace imigrantů a že ani všechny vzdělávací prvky nejsou zcela integrační. Podle mého názoru je cílem spíše zachování identity žáka než jeho „přeměna ve Švéda“ a prvky, které tomu přispívají, jsou především výuka mateřštiny, kde se probírá také kultura a společnost dané jazykové oblasti, společně s oddělenou výukou ve speciálních třídách podle mateřštiny žáků. Při větším počtu žáků-imigrantů se proto snižují

šance na jejich integraci, jelikož jsou vzdělávání odděleně od ostatních a zároveň výuka probíhá v jejich mateřtině.

Otázkou do budoucna zůstává, zda je tento způsob výuky udržitelný, zejména při současné imigrační vlně. Pokud se počet nově příchozích bude i v budoucnu zvyšovat stále stejným tempem, bude příliv žáků do speciálních tříd pro výuku švédštiny vyšší než počet žáků, kteří se švédsky naučí a začlení se, nemluvě o neustále se zvyšující se zátěži pro školy i obce. I v budoucnu tak bude zajímavé sledovat, jak se situace vyvine, zda se švédské vzdělávání opět dostane mezi nejlepší na světě, jak bude pokračovat vzdělávání nově příchozích a jestli zůstanou ve Švédsku a dokáží se začlenit do společnosti, nebo zůstanou izolovanými skupinkami.

Summary

This bachelor thesis was written with intention to present contemporary situation of education in Sweden with accent on education of immigrants, because Sweden is the European country with highest numbers of non-European immigrants. On the other hand Sweden had one of the most successful pupils in examinations like PISA till the end of 20th century and many countries tried to copy it, but now Swedish pupils drop to average in OECD countries. So the aim of this thesis is to analyse documents and reality of education of newcomers and find answers for questions if there exist some differences between education of immigrants and born-Swedish pupils and if all elements of newcomers education are only of integration or not.

In the first chapter the Swedish education system is presented. To start with its shortened history and contemporary situation, it continues with introduction of most important institutes and documents which are crucial to understand following chapters. Last part is dedicated to particular levels of Swedish education as well as types of schools, but most emphasis is put on compulsory education in primary school, which is pivotal theme of this thesis.

Second chapter begins with education of Swedish minorities, because their education is elder and education of immigrants was established on the same principles. Language education of newcomers is the most important component so it is analysed to depth, both Swedish and mother language education, using official documents and reality. Because there are a lot of new immigrants in Sweden, education of them have many effects on education system in total as well as particular schools and municipalities, which is examined in the second part of second chapter.

In third and last chapter situation in one particular school is presented. Because of great decentralisation of Swedish education, every school and municipality has the option to “go its own way” and creates its own conditions of education. Primary school in Norberg town is one of schools with the greatest number of immigrants in all Sweden, so their impact on school working can be seen very well. Again the reality of education is shown as well as all effects it puts on organisation, finances and personnel of school.

The thesis is concluded with summary of most important ideas and findings, thanks to that the research question was answered that the differences exist and they are not small and that some parts of education can work in way of disintegration.

Seznam použité literatury

Primární zdroje

Sveriges Riksdag. *Skollag*, číslo zákona SFS 2010:800, z roku 2010, poslední změna zákonem 2016:151. Ověřeno 16. dubna 2016. http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800.

Skolverket. *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Stockholm: Skolverket, 2011.

Skolverket. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: Reviderad 2015*. Stockholm: Skolverket, 2015.

Skolverket. *Personal, del 2: Sveriges officiella statistik om förskola, annan pedagogisk verksamhet, fritidshem, skola och vuxenutbildning*. Stockholm: Skolverket, 2015.

OECD. „PISA Products.“ Ověřeno 28. března 2016. <http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/>.

Skolverket. „Barn och grupper i förskolan 15 oktober 2014.“ Ověřeno 12. března 2016. <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/forskola/barn-och-grupper/barn-och-grupper-i-forskolan-15-oktober-2014-1.234046>.

Skolverket. „Elever i förskoleklass läsar 2014/15.“ Ověřeno 12. března 2016. <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/forskoleklass/elever/elever-i-forskoleklass-lasar-2014-15-1.232193>.

Statistics Sweden. „Asylum seekers in 2014 and 2013, by citizenship and sex.“ Ověřeno 7. května 2016. http://www.scb.se/en_/Finding-statistics/Statistics-by-subject-area/Population/Population-composition/Population-statistics/Aktuell-Pong/25795/Yearly-statistics--The-whole-country/82972/.

Statistics Sweden. „Population and Population Changes 1749–2015.“ Ověřeno 7. května 2016. http://www.scb.se/en_/Finding-statistics/Statistics-by-subject-area/Population/Population-composition/Population-statistics/Aktuell-Pong/25795/Yearly-statistics--The-whole-country/26046/.

Statistics Sweden. „Population Statistics.“ Ověřeno 7. dubna 2016. http://www.scb.se/en_/Finding-statistics/Statistics-by-subject-area/Population/Population-composition/Population-statistics/#c_undefined.

Sekundární zdroje

- Doušek, Roman a kolektiv. *Úvod do etnologického výzkumu*. Brno: Munipress, 2014.
- Ježková, Věra, Dominik Dvořák, David Greger a Holger Daun. *Školní vzdělávání ve Švédsku*. Praha: Karolinum, 2011.
- Matti, Tomas, ed. *Northern Lights on PISA 2006: Differences and Similarities in the Nordic Countries*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers, 2009.
- Bibliotek Uppsala. „Sveriges officiella minoritetsspråk.“ Ověřeno 1. května 2016.
<https://www.bibliotekuppsala.se/104006/sv/articles/sveriges-officiella-minoritetssprak>.
- Government Offices of Sweden. „Ministry of Education and Research.“ Ověřeno 19. března 2016. <http://www.government.se/government-of-sweden/ministry-of-education-and-research/>.
- Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. „Švédsko.“ Ověřeno 20. března 2016.
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/svedsko/index.html.
- Skolverket. „Grading Scale A-E.“ Ověřeno 20. března 2016. <http://www.skolverket.se/om-skolverket/andra-sprak-och-lattlast/in-english/2.7806>.
- Skolverket. „This is the Swedish National Agency for Education.“ Ověřeno 19. března 2016.
<http://www.skolverket.se/om-skolverket/andra-sprak-och-lattlast/in-english/the-swedish-national-agency-for-education-1.61968>.
- State University. „Sweden – History and Background.“ Ověřeno 5. března 2016.
<http://education.stateuniversity.com/pages/1459/Sweden-HISTORY-BACKGROUND.html>.
- Sweden. „Sami in Sweden.“ Ověřeno 1. května 2016. <https://sweden.se/society/sami-in-sweden/>.
- Uppsala Universitet. „Important dates and years.“ Ověřeno 28. března 2016.
<http://www.uu.se/en/about-uu/history/>.